

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

CAN KAYNAK, Ç. (2020). Kur'an-ı Kerim Çerçevesinde Eğitim, Eğitimci ve Eğitilen. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 (2) , 705-725.

Kur'an-ı Kerim Çerçevesinde Eğitim, Eğitimci ve Eğitilen *

Çiğdem CAN KAYNAK (*)

Öz: Kur'an gönderildiği andan itibaren farklı seviyede iman, yaşam tarzı ve deneyimlere sahip insanların bulunduğu heterojen yapıdaki kitlelere hitap etmektedir. İnsanlar birbirinden farklı psikolojik ve sosyal konumlara sahiptir. Bu çeşitliliğe rağmen Kur'an-ı Kerim her asırda sahip olduğu o muhteşem belagatinin yanında içerdiği ilke ve metotlarla insanlığı etkilemeye devam etmektedir. Bu çalışmada tüm eğitimci pozisyonunda olanlara ayetlerin sunduğu ilham gösterilmeye çalışılmıştır. Kur'an-ı Kerim'in eğitim felsefesinin birçok ayet örneğiyle ortaya konulmuş olması günümüz eğitimcilerinin düşünce gündemlerine zenginlik katacaktır. Tüm eğitim faaliyetlerinde günümüz eğitim sistemlerinin bir türlü ulaşamadığı muvaffakiyete ulaşmasının sırrı olarak gördüğümüz insan fıtratına en uygun eğitim- öğretim metotlarının sistemli ve mükemmel bir şekilde kullanılması ile ortaya çıkan zengin miras insanlık için önemli bir ayak izi olacaktır. Kur'an'ın insanları eğitirken kullandığı eğitim ilke ve metotlarına ayetler ışığında geniş yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kur'ani Eğitim, İlke ve Metotlar, Eğitim Hedefleri, Eğitimci, Eğitilen

Education, Educator, and Student in the Framework of Qur'an-ı Kerim

Abstract: It addresses the heterogeneous masses of people with different levels of faith, lifestyle, and experience since the Qur'an was sent. People have different psychological structures and have different social positions. Despite this diversity, the Qur'an continues to affect humanity with the principles and methods it contains besides the magnificent rhetoric that it has in every century. In this study, it was tried to show the inspiration offered by the verses to all the educators. The fact that the education philosophy of the Qur'an is revealed with many examples of verses will enrich the thought agendas of today's educators. The rich heritage that has emerged through the systematic and perfect use of the most appropriate education and training methods for the human fitra, which we see as the secret of achieving the achievement of today's education systems in all educational activities, will be an important footprint for humanity. The education principles and methods used by the Qur'an while educating people are given wide coverage in the light of verses.

Keywords: Qur'anic Education, Principles and Methods, Education Goals, Educator, Student

Makale Geliş Tarihi: 14.12.2019

Makale Kabul Tarihi: 09.04.2020

I.Giriş

Eğitim, yetişip olgunluğa ermiş nesillerin henüz yetişmekte olan nesillere yaptığı bir yönlendirme ve geliştirme/yetiştirme faaliyetidir. Dünyada var olan her şey insanın mutluluğunu temin etme amacına yöneliktir. İnanılan dinin doğru öğrenilip başkalarına

* Bu çalışma 25/07/2013 tarihinde tamamlanan "Kur'an-ı Kerim Çerçevesinde Hz. Peygamber'in Eğitim Yöntemleri ve Uygulama Örnekleri" başlıklı ve 369210 tez no'lu yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

*) Doktora Öğrencisi, Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (e-posta: cigdempaynak41@gmail.com) ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1427-5577>

Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun hazırlanmıştır iThenticate intihal incelemesinden geçirilmiştir.

da doğru öğretilmesi ihtiyacından doğan din eğitimi, hem fikirsel açıdan hem psikolojik hem de ahlaki açıdan her yönüyle tutarlı ve dengeli bir kişiliğin oluşmasında önemli bir etkiye sahiptir. Bütün eğitim sistemleri hem bireysel anlamda hem de toplumsal anlamda kendilerine birtakım hedefler belirlemişlerdir.

Kur'an-ı Kerim ayetleri, öncelikle gönderildiği toplumu, daha sonra tüm insanlığı cehaletten kurtarıp kendisinin öngördüğü hedeflere ulaştırmak amacıyla düzenli bir eğitim etkinliği başlatmıştır. İnsanı bütün yönleriyle eğitime amacında olan Kur'an'ın bunu yaparken kendine özgü birtakım ilke ve metotları uygulaması, hitap ettiği toplumu aydınlığa kavuşturmada pek çok kolaylık sağlamıştır. İslam, her yönüyle tutarlı, kendisiyle barışık, önce kendini tanımaya çalışan sonra Yaratıcısını tanımayı hedef edinen, nefsinin değil, kalbinin ve aklının sesini dinleyen bir insan profili oluşturma çabasıdadır diyebiliriz.

Kur'an-ı Kerim, insanlığın ilk eğiticisinin "Allah" olduğunu vurgulayarak vahiy ile eğitilen ve olgunlaşan peygamberlerin de aynı görevi üstlendiğini belirtmektedir. Son Peygamber Hz. Muhammed'in (s.a.v.) tüm insanlığı kapsayan eğitim-öğretim faaliyetlerini insanlığın sonuna dek tek başına yüklenmesi elbette ki söz konusu değildir.

II. Kuran'a Göre Eğitim

Kur'an-ı Kerim Yüce Allah'ın insanlığa son ilahi mesajı olup içerisinde yer alan ilkeler insanın inanç, ibadet ve ahlak dünyasına ilahi bir yol gösterme ve müdahale amacı taşır.

Kur'an-ı Kerim'in hemen hemen bütün ayetlerinde ya doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak bir öğrenme ve öğretme faaliyeti söz konusudur. Diğer taraftan Kur'an-ı Kerim'in ayetlerine bakıldığında insanın kendisini tanıması ve bilmesi gerektiğini emreden 350, yeryüzünü araştırmaya teşvik eden 50, eğitim-öğretim ve pozitif ilimlere işaret eden ayetlerin ise 750 civarında olduğu görülmektedir. Akıl ve aklı kullanmayı öngören ayetlerin sayısı 65, cehaleti, bilgisizliği yeren ayetlerin sayısı ise 25 kadardır. Bu durum göstermektedir ki İslam dini, eğitim ve öğretime büyük önem vermektedir. Bu gerçekten hareketle cehalet ve bilgisizlik İslam'ın en büyük düşmanıdır (Kayadibi, 2002: 33).

Kur'an-ı Kerim, amacının insanları karanlıklardan aydınlığa kavuşturmak olduğunu bizzat kendisi vurgulamaktadır. *"Elif Lam Ra. Bu Kur'an, Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, mutlak güç sahibi ve övgüye layık, göklerdeki ve yerdeki her şey kendisine ait olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır."* (İbrahim, 14/1) Bu ayette geçen "zulumat" inkâr ve cehalet, "nur" ise iman ve ilim olarak yorumlanmıştır (Bayraklı, 2001: X, 149).

Kur'an-ı Kerim'de 970 kez geçen "Rabb" kelimesi, Yüce Allah'ın ismi olarak, *"bir şeyi halden hale, nitelikten niteliğe geçirerek, derece derece olgunluk amacına erişinceye kadar yetiştiren yaratıcı mutlak kudret sahibi"* (Yazır, 2008: I, 68), (Ayasbeyoğlu, 1991: 17) anlamına gelmektedir. Kur'an-ı Kerim, Mushaf sırasına göre ilk suresinde "Rab" ismine vurgu yaptığı gibi (Fatiha, 1/1) son suresinde de Rab ismine

vurgu yaparak (Nas, 114/1) adeta terbiyeyi yani eğitimi hayatın bütününe yaymak istemektedir.

Kur'an-ı Kerim birçok ayette eğitim ve öğretime büyük önem verdiğini ortaya koymaktadır. Örneğin Zümer Suresi 9. ayette bilenlerle bilmeyenlerin bir olmayacağını, Fatır Suresi 28. ayette de Allah'tan korkma hususunda ilim sahiplerinin diğer insanlardan daha üstün olduğunu belirtmiştir. Ayrıca birçok ayette insanlar düşünmeye ve anlamaya teşvik edilmiş, Hac Suresi 54. ayette gerçekten düşünen insanların Yüce Allah'ı bulabilecekleri gerçeği ortaya konulmuştur.

Kur'an-ı Kerim insanlığa eğitim-öğretimin vazgeçilmezliğini ve neleri nasıl öğrenmesi gerektiğini de açıkça belirtmiştir. İnsanın okumaya Allah'ın adı ile başlaması gerektiği (Alak, 96/1) ve bu okuma faaliyetinde insanın kendi yaratılışını da okuması gerektiği dile getirilmiştir (Alak, 96/2). Oku emriyle başlayan ilk vahyin hemen ardından insanın yaradılışına dikkat çekilmesi, her konuda yapacağı akıl yürütmeye bir başlangıç noktası göstermesi açısından önem taşımaktadır. İnsanın, hangi konuda olursa olsun öğretime Allah'ın adını anarak ve kendi yaratılışını düşünerek başlaması ve öğrenime devam ettiği sürece öğrenmeye çalışıklarının anlaşılmasında Allah'ın kendisine yardım edeceğini bilmesi gerektiği şeklinde anlaşılabilir (Ayhan, 1985: 34).

III. Kur'an'da Eğitimin Hedefleri

Kur'an, insanın inanç ve anlam dünyasına, davranış ve etkinliklerine ilahi bir müdahale amacı taşır. Kur'an-ı Kerim öncelikle nazil olduğu toplumu ve tüm insanlığı içinde bulunduğu kötü durumdan sıyrıp kendisinin öngördüğü hedeflere ulaştırmak için maksatlı ve düzenli bir rehberliği amaç edinmiştir. Allah insanları ham kabiliyet ve yeteneklerle yaratmıştır. Bu yaratılışı eğitim faaliyeti tamamlar. Kuran'a göre aklını kullanan ile kullanmayan, inanan ile inanmayan arasındaki farkı ortaya koyacak olan yegâne faaliyet eğitimidir (Gürer, 2007: 74). Yüce Allah bu farkı Fatır Suresinin, 19 – 22. ayetlerinde şöyle açıklamaktadır: *“Körle gören bir değildir. Karanlıkla aydınlık da bir olmaz. Gölge ile hararet de bir olmaz. Dirilerle, ölümler de bir olmaz...”*

Doğumundan itibaren her insan bir yol gösterenin rehberliğine ihtiyaç duymuştur. Bakımı yapılması gereken fakat kendi haline bırakılan bir bitkiden verim elde edilmesi mümkün olmayacağı gibi eğitimden mahrum kalan bir insanın da verimli olması beklenemez (Oruç, 2008: 264).

Kur'an'ın bütünlüğü çerçevesinde eğitimden asıl maksadın kısa vadede insanın kendine dönmesi, kendini tanıması ve kendini eğitmesi anlaşılmaktadır. Kur'an'da eğitimin gücüne vurgu yapan birçok ayette Yüce Allah, insanların bir şey bilmeden dünyaya geldiklerini ancak kendisine verilen duyu organlarıyla bu cehaleti giderebileceğini (Nahl, 16/78) belirtmektedir. Ayrıca isterse doğadan ders alabileceğini (En'âm, 6/98,99), doğru ve eğri yolun kendisine gösterildiğini (Beled, 90/10), haber vermekte ve insanın bu ayetler doğrultusunda yaşadığı ömür süresince kendini eğitebileceğine işaret etmektedir.

Kuran bu dünyada yapılan hiçbir davranışın karşılıksız kalmayacağına vurgu yaparak ölümden sonraki hayatla ilgili birçok ayete yer vermektedir. Bu doğrultuda anlaşılmaktadır ki Kur'an'ın hedeflediği eğitimin özünde Allah'ın rızasına ulaşmak, cehaleti ortadan kaldırarak dünya ve ahiret hayatını ihya etmek gibi uzun vadeli hedefleri de vardır (Oruç, 2008: 264).

Kur'an insanı eğitirken onun, bu dünyaya yönelik birtakım arzularının ve dürtülerinin varlığını da bir gerçeklik olarak kabul eder ve kişinin bütünüyle bunlardan kurtulmasını önermez. Ancak bu arzuların daha uzak ve daha kalıcı hedefler için engel oluşturmayacak bir düzeyde sınırlandırılmasını ister. Bunun için de kişinin yaşamında ilahi bir bakış açısı ve ilahi terbiye şarttır. Çünkü bir kimse, davranış ve tavırları için tutunulacak bir dal olan ilahi yüceliği kaybedince ya kendi sübjektif arzularına tapmaya başlar (Furkân, 25/43; Kehf, 18/28; A'raf, 7/176; Kasas, 28/50) veya kendi arzularını genelleştirip nesnel bir hale getirmişse toplumsallaştırılmış arzulara tapmaya başlar (Fazlur Rahman, 1999: 89).

Kur'an'ın insanı eğitirken en büyük hedefi insanın bir bütünlük içinde biyolojik-psikolojik özelliklerini, içgüdülerini, eğilimlerini, düşüncelerini ve yaşantılarını yine onun fitratından koparmadan, bir yönünü diğer yönüne üstün kılmadan dengeli bir şekilde ele almaktır. Bu şekilde küçük dünyayı eğiten Kur'an, aynı zamanda büyük dünya olan toplumun eğitilmesini de hedeflemiştir.

Toplum tek tek bireylerden müteşekkildir. Bireylerin eğitilmesi toplumun eğitilmesi, bireylerin başarısı toplumun başarısı demektir. İslam tarihine bakıldığında Mekke'de, Hz. Peygamber'in kendisine inananları iyi eğitmesi sağlam karakterli Müslümanlar yetiştirmekle birlikte uzun vadede Medine'de oluşturulacak toplumun temellerinin sağlam olmasına yönelik bir çabaydı.

İslam geldiği ilk günden itibaren insanları birbirine yaklaştıracak niteliğe sahip olan tevhit inancını öğretmiştir. Tevhit inancı toplumsal boyutta vahdete ulaştıran bir inançtır. Dolayısıyla bencillikten uzak bir şekilde benliğini ortaya koymaya yönelik bir eğitim olan Kur'an'ın eğitim anlayışında kişiye çocukluktan itibaren diğer insanların da kendisi gibi haklara sahip olduğu öğretilmelidir. Başkalarının şahsiyetine saygı duyma anlayışını kendi içimizde kuvvetlendirecek bir eğitim anlayışına sahip olmadıkça başkalarının kanaat ve inançlarına düşünce ve davranışlarına hoşgörüyle bakmak mümkün olmadığı gibi kendi şahsiyetimiz de çarpık ve tamamlanmamış olarak kalacak (Saiyidain, 2003: 104) ve eğitimin toplumsal hedefleri ıskalanacaktır.

Kur'an-ı Kerim A'raf Suresi 189. ayette insanların tamamının aynı anneden ve aynı babadan geldiklerini haber vermektedir. Bu ayetle farklı ırklara mensup olmaktan kaynaklanan ayrımcı, ötekileştirici bir eğitim anlayışının önüne geçilmiştir.

Kur'an'a göre insana verilecek eğitim ilk aşamadan itibaren hayırlı bir toplum oluşturmak amacıyla yapılmalıdır. Aksi takdirde insanlar aldıkları eğitim ve öğrendikleri bilgilerle diğer insanların başına büyük felaketler açabilirler. Bunların en bariz örneği atom bombası, nükleer ve biyolojik silahlardır (Abay, 2012: 74). Kur'ani eğitimin amacı

toplumsal bir yıkım değil toplumsal bir inşadır. Ferdî ve toplumsal anlamda iyi davranışları topluma hâkim kılmaktır. (Fazlur Rahman, 1999: 90-91).

IV. Kur'an'ın İnsanı Eğitirken Kullandığı İlke ve Metotlar

Her eğitim sisteminin kendine özgü birtakım ilke ve metotları olduğu gibi Kur'an eğitiminin de kendine özgü bir takım ilke ve metotları vardır. Bu ilkelerden bir kısmı günümüz eğitim sistemlerinin de kabul ettiği ortak ilke ve metotlar olduğu gibi bir kısmı da Kuran'a özgüdür (Fersahoğlu, 1998: 576).

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'inde “Allah sizi, analarınızın karnından siz hiçbir şey bilmez durumda iken çıkardı. Şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi” (Nahl, 16/78) buyurmaktadır. Ayette ifade edildiği üzere insan dünyaya hiçbir şey bilmeden gelmektedir. Hayatını idame ettirebilmesi için bir şeyler öğrenmek zorundadır. İşte bu noktada en verimli ve en kalıcı öğrenme yolu ve yönteminin ne olduğu sorunu ortaya çıkmaktadır.

Kuran'ın eğitim metodu salt bilgi yükleme şeklinde değildir. Çünkü yalnız bilgi aktarımı şeklinde yapılan eğitim tek yönlüdür ve eksiktir. Kur'an eğitimi bilgi aktarımı yaparak zihni eğittiği gibi kalbi ve ameli yönlerde de bir eğitim faaliyeti gerçekleştirir. Kur'an insanı hem ussal hem duygusal hem de devinimsel yönden ayrı ayrı fakat birbiriyle dengeli bir biçimde eğitmeyi hedefler.

Kur'an-ı Kerim'in insanı eğitirken kullandığı ilke ve metotların tamamına vakıf olduğumuzu iddia etmek büyük bir iddia olacaktır. Zira insanı yaşadığı toplumla birlikte sürekli değişim geçirmektedir. Dinamik yapıda olan toplum ve insanla ilgili araştırmalar halen devam etmektedir ve devam edecektir. Çabamız görebildiklerimizden ibarettir.

Eğitimin Belli Bir Amaca Yönelik Olması: Eğitim için yapılan tanımlar göstermektedir ki eğitim, amaçlı bir süreçtir. Amaç, eğitimi karakterize eden en önemli unsurdur. Zira amaçsız eğitim olmaz. Bu bağlamda Kur'an'ın eğitim anlayışının da kendine özgü bir amacı vardır. Kur'an işe öncelikle insanın kim olduğu ve bu dünyadaki görevinin ne olduğu şeklindeki anlam arayışını ortaya koyarak başlar. Bu anlam arayışı içinde Allah'a ulaşma ve onu tanımanın Kur'an eğitiminin ana hedefi olduğunu görmekteyiz. Kur'an'ın ilk inen “Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir aşılansız yumurtadan yarattı. Oku! Rabbin, en büyük kerem sahibidir. O Rab ki kalemlerle (yazmayı) öğretti. İnsana bilmedikleri şeyi öğretti.” (Alak, 96/1-5) ayetlerinde Yaratan Rabbin adıyla okuma emriyle onun tanınması onaylanmaktadır.

Diğer bir aşamada Kur'an-ı Kerim, insanların okumuş olmalarının onların olgunlaşmaları için yeterli olmadığı gerçeğini ortaya koymaktadır. İnsanı kemale ulaştırmayan öğrenmenin önemi bulunmamaktadır. Kur'an, okuduklarının gereğini yerine getirmeyen insanları şu açık ifadelerle eleştirmiştir: “Kitabı okuyup durduğunuz halde kendinizi unutur da başkalarına mı iyilikle emredersiniz? Düşünmez misiniz?” (Bakara, 2/44), “Yahudiler, ‘Hristiyanlığın bir temeli yoktur.’ dediler; Hristiyanlar da ‘Yahudiliğin bir temeli yoktur.’ dediler. Oysa onlar kitaplarını da okuyorlar. Bilgisizler

de tıpkı onların söylediklerini söylemiştir.” (Bakara, 2/113) Kur’an okudukları halde gereğini yerine getirmeyen insanlar için de şöyle bir teşbih yapmaktadır: *“Kendilerine Tevrat öğretildiği halde, onun gereğini yapmayanların durumu, sırtına kitap yüklenmiş merkebin durumu gibidir...”* (Cuma, 62/5) Kur’an şu ayetlerle de okumanın inanmayı da beraberinde getirmesi gerektiğini ifade etmektedir. *“Kendilerine verdiğimiz Kitabı gereğince okuyanlar var ya, işte ona ancak onlar inanırlar...”* ayetinde bu gerçek vurgulanmaktadır. Hakkını vererek okumanın anlamı, Enfal sûresinde de şöyle açıklanmaktadır: *“...Müminler Allah’ın ayetleri okunduğunda imanları artan ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir.”*(Enfal, 8/2)

İsteklilik: İstek, gönüllülük demektir. Yapılan bazı araştırmalarda kişinin herhangi bir konuyu öğrenebilmesinde en büyük etkinin o kişinin istenilenleri öğrenmeye karşı istek duyması olduğu ortaya konmuştur (Binbaşıoğlu, 1983: 5). Öğrenmeyi istemek öğrenme hedefine ulaşmayı da beraberinde getirir. İsteksizce yapılan bir eğitimde hedefe ulaşmak ancak bir tesadüfle mümkün olabilir (Koçyiğit, 2012: 141).

İnsanda öğrenme isteği uyandıracak şeylerin başında dua gelmektedir. Allah Teâla *“Benden isteyin, dilediğinizi vereyim”* (Mü’min 40/60), *“...Rabbim, ilmimi artır!’ de.”*(Taha, 20/114) buyurmaktadır.

Kur’an istekli olarak öğrenmeye koşanlara öncelik verilmesini istemektedir. Hatta Yüce Allah bu uğurda peygamberini bile eleştirmiştir: *“Kendisine o ama geldi diye Peygamber yüzünü ekşitti ve öteye döndü.(Ey Muhammed!) Ne bilirsin, belki de o arnacak yahut öğüt alacak da bu öğüt kendisine fayda verecek.”* (Abese, 80/1-4) Bu ayetlerde görülmektedir ki Yüce Allah dinini öğrenmeye istekli kulunun bu isteğine cevap verilmemesini hoş karşılamamıştır.

Öğrenmede istek başarının belki de birinci şartıdır denebilir. İstek çoğu zaman zorları kolaylaştırır, isteksizlik de kolayları zor yapar (Çelikkaya, 1999, s.52). Eğitim-öğretim sürecinde istek ve arzunun canlı tutulması son derece önemlidir. Bu bağlamda Kur’an’ın ümidi yitirmemeyi emreden birçok ayeti hedefe ulaştırın meşru istek ve arzuların canlı tutulmasını sağlayan mesajlar da içermektedir. *“Gevşemeyin, hüzünlenmeyin. Eğer (gerçekten) iman etmiş kimseler iseniz üstün olan sizlersiniz.”* (Âl-i İmrân, 3/139) ayeti ve *“De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.”*(Zümer, 39/53) ayeti temelde farklı bir mevzudaki umutsuzluğu ortadan kaldırmak istese de genelde insana herhangi bir hedefine ulaşmada yaşayabilecekleri isteksizlik ve karamsarlıkları da ortadan kaldıracak bir anlam gücüne sahiptir.

Seviye Farklılığını Göz Önünde Bulundurmak ve Tedrici Bir Yol Takip Etmek: Yüce Allah, insanları birbirinden farklı özelliklerde yaratmıştır. Bu farklılıklar insan hayatının her alanında önem arz etmekle birlikte eğitim faaliyetlerinde çok daha fazla dikkate alınması gereken bir konudur. Eğitim-öğretim etkinlikleri, insanın özel durumuna göre ayarlanmayı öngörür (Ornstein, 1990: 51). Özel durumlardan kasıt kişinin fizyolojik ve psikolojik farklılıklarıyla birlikte sosyal çevre şartlarıdır. (Fersahoğlu, 1998: 380-381). Bunları önemsemeyen bir eğitim sistemi başarılı olamaz.

Herkese aynı şeyi öğretmek gerçekleri görmezlikten gelmektir. Eğitimcinin her bildiğini herkese açıklaması doğru değildir. Herkesi kendi aklının ayarıyla ölçmek ve kendi bilgisinin terazisiyle tartmak gerekir ki eğitimde insanlar birbirinden istifade etsinler (Gazali, 1989: I, 145).

Kuran'da, eğitimcinin, insanları eğitirken kim olduklarına, zihinsel, psikolojik kültürel altyapılarına, buldukları yer ve zamana göre takip ettiği metodu değiştirmesi gerektiğine dair çokça örnek bulmak mümkündür. Örneğin *“De ki: Herkes, kendi mizaç ve meşrebine göre iş yapar. Bu durumda kimin doğru bir yol tuttuğunu Rabbiniz en iyi bilendir.”*(İsra, 17/84)

Ayrıca Kur'an eğitimciden takip ettiği metotları İslam'ın sınırları çerçevesinde olmak şartıyla modernize etmesini de beklemektedir. Yüce Allah insan tabiatının hakikatlerini eksiksiz bildiği için insanları muayyen kalıplar içinde sıkıştırmamış, onlardan güçlerinin yettiği kadar olgunluğa ulaşmalarını istemiştir (Kutub, 1975: 316).

Allah'ın ilahî prensiplerini koyarken 23 yıllık bir zaman diliminde imanî meselelerden, ibadete ait hükümlere, içtimai ve iktisadi konulardan kazaî esaslara doğru sırasıyla gelişen bir sıralama uygulaması dinin insana göreliğinin birer göstergesidir ve metod açısından büyük önem arz etmektedir (Zorlu, 2006: 241).

İnsan yapısı itibarıyla kolay olana eğilimlidir. Kişiyi daha en baştan ağır yükümlülükler altına sokmak istenilen durumdan tamamen uzaklaşmasına sebep olabilir. Zira insanoğlu, Kur'an'ın ifadesiyle zayıf bir tabiata sahiptir (Nisa, 4/28). İnsanı bu ruh hali üzere yaratan Yüce Allah, İslam'ı kolaylık dini olarak insanlara sunmuştur. Kur'an-ı Kerim bu hususu çeşitli ayetlerde şöyle dile getirmektedir: *“Cenab-ı Hak, sizin için kolaylık ister, zorluk istemez”* (Bakara, 2/185), *“Allah, insanı ancak gücünün yettiği ölçüde sorumlu tutar”* (Bakara, 2/286), *“Cenab-ı Hak, sizden (yükünüzü) hafifletmek ister. Çünkü insan zayıf yaratılmıştır”* (Nisa, 4/28), *“Allah, dinde size hiç bir güçlük yüklemi.”*(Hac, 22/78)

Kur'an-ı Kerim'de yer alan *“De ki: Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”* (Zümer, 39/9) ayeti kabiliyet ve liyakatlere değer vermeyi vurgulayan başka bir ayettir.

Kur'an'da, İslam'ın ilk muhatapları olan Mekke insanlarını en büyük ve kötü alışkanlıkları olan içki ve kumar alışkanlığından uzaklaştırabilmek için yine bu metodu takip edildiğini görmekteyiz. Sarhoşluk verici içecekler birkaç aşamada, tedrici olarak yasaklanmıştır. İlgili ayetlerde bu durum açık bir şekilde anlaşılmaktadır. (Nahl, 16/67; Bakara, 2/219; Nisa, 4/43; Maide, 5/90)

Bu ve benzer durumlar bize gösteriyor ki, Kur'an ve onun ihtiva ettiği hükümler, başlangıçta azar azar ve tedricen öğretilmiştir. Nitekim bilginin, bir anda verilmesini sakıncalı gören çağdaş eğitimciler de, bilginin bir anda ve çok verilmesinin kişiyi, iyice düşünüp kavramadan kabule zorlayacağını, buna karşılık kolaydan zora, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene, yakından uzağa doğru gidilerek, tedricen ve az olarak verilen bilginin ise, kişi tarafından hem kolay öğrenileceğini hem de üzerinde uzun uzun düşünerek daha iyi anlaşılacağını söylemişlerdir (Aydın, 1992: 220).

Doğru Zamanda Doğru Tavrı İle Güzel Söz Söylemek: Eğitim öğretim sürecinde yapılması gerekenlerin ne olduğu kadar ne zaman ve nasıl yapılması gerektiği de çok önemlidir. Çünkü yapılanlar doğru olsa bile zamanlama hatası varsa, sonda yapılması gerekenler başta yapılıyorsa beklenen verimin sağlanması çoğu zaman mümkün olmaz. Esasında eğitim-öğretim faaliyeti yaşananları ciddi bir planlamayla doğru stratejiler geliştirme sürecidir. Bu stratejilerin etkili olabilmesi için zamanlamanın en uygun şekilde yapılması gerekir (Koçyigit, 2012: 145).

Nitekim Kur'an ayetlerinin nüzul sürecinin zamana yayılmış olmasında birtakım ayrıntılar vardır. Zaman zaman Hz. Peygamber ve ashabı içinde buldukları zaman diliminde yaşadıkları güncel olaylar üzerine hemen vahiy gelmesini bekleyebiliyorlardı. Bu durumda Yüce Allah her zaman hemen vahiy göndermemiş adeta, vahyi bekleyenlerin gelecek vahiy kabule tam olarak hazır olacakları uygun zamanı beklemiştir. Bu duruma örnek olarak Nur Suresinde yer alan İfk Hadisesi örnek verilebilir (Nur, 24/11-24). Yüce Allah İfk Hadisesinde yapmış olduğu zamanlama ile Müslümanlara özelde iftiraya genelde tüm kötülöklere alet olmanın kötü psikolojik halini bizzat yaşatarak öğretmiştir.

Eğitim faaliyetlerinde kullanılacak dil ve üslupla ilgili olarak Kur'an eğitimcilerin dikkat etmesi gereken mesajlar içermektedir. İnsanın eğitiminde doğru zaman seçilmiş olsa bile sergilenen tavır ve kullanılan üslup davranış değiştirmeye uygun değilse zamanlamanın doğru olmasının da bir anlamı olmayacaktır. Zira Kur'an'ın insanlar arası ilişkilerde ortaya koyduğu temel prensip yumuşak bir tavır takınmak, tatlı dil ve güler yüz göstermektir. Eğer bu ilişki eğitim öğretim ilişkisi ise bu prensibe çok daha dikkat edilmelidir (Kırca, 1987: 12). Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bu durumla ilgili olarak "(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et." (Nahl, 16/125) buyrulurarak eğitimde nasıl bir üslup kullanılacağı belirlenmiştir. Hz. Musa kardeşi Harun ile birlikte uyarıcı olarak Firavun'a gönderilirken şu emirle muhatap olmuşlardı: "Firavun'a gidin. Çünkü o azmıştır. Ona yumuşak söz söyleyin. Belki öğüt alır yahut korkar." (Taha, 20/43-44) Yüce Allah bir din eğitimcisi olan peygamberimizi de insan ilişkilerinde sert ve kaba olmaması, yumuşak davranmasından dolayı şu ayetlerde övmüştür: "Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi..." (Al-i İmran, 3/159)

İnsanları çeşitli duygularla bezenmiş olarak var eden Yüce Allah onları aldığı vahiyle terbiye edecek olan Hz. Peygamber'e "Kullarıma söyle: (İnsanlara karşı) en güzel sözü söylesinler. Çünkü şeytan aralarını bozar. Çünkü şeytan insanın apaçık bir düşmanıdır." (İsra, 17/53) emrini vermektedir. Çatışma ve çekişmelerin olduğu yerde eğitimin gücü azalacaktır. Din eğitiminde sözü güzel söylemenin önemi inkâr edilemez. Üslubu ve muhtevası güzel olan bir ifade insanı yumuşatabilir, kaba ve çirkin bir ifade ise insanı daha da katılaştırabilir. Özellikle eğitimci pozisyonunda olanlar kişilere değil kötülöklere düşman olmalı, günahkârı değil günahı kınamalıdır (Kırca, 1987:12).

Tekrarlardan Yararlanmak: Eğitimde öğretilmek istenenlerin belirli aralıklarla tekrar edilmesi, o bilginin hem daha iyi anlaşılmasında hem de pekiştirilerek daha kalıcı

hale gelmesinde önemli bir yere sahiptir. Etkili ve anlamlı öğrenmede iyi düzenlenmiş tekrarın rolü büyüktür. Tekrar, öğrenmeyi sağlam zemine oturtur. İlk öğrenilenler, daha sonra öğrenilenleri etkiler; benzer bilgilerin öğrenimini kolaylaştırır. Tekrar yöntemi, ikna etme ve bir görüşü kabul ettirmenin en güzel yoludur (Kara, 1993: 114).

Beliğ anlatımın yollarından biri olduğu için Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de okuyanları bıktırmayacak oranda tekrarlarda bulunmuş ve insanları sık sık düşünmeye ve anlamaya davet etmiştir. *"Hatırlat, çünkü hatırlatma insanlara fayda verir."* (Tür, 52/29) denilmek suretiyle tekrarın önemine dikkat çekilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de yer alan tekrarlar incelendiğinde bazen bir kelimenin bazen de bütün bir ayetin tekrar edildiğini görmekteyiz. Çeşitli sebeplere binaen gelen bu tekrarlar, kimi zaman herhangi bir konunun önemine binaen dikkat çekmek amacıyla kimi zaman bir şeye teşvik etmek veya bir şeyden sakındırmak amacıyla gelirken bazen de bir olaya rağbeti artırmak yahut da haber verilenleri teyit edip kuvvetlendirmek amacıyla gelmiştir (Turgut, 1991, s.179).

Bu noktada Kur'an'ın eğitim faaliyetlerinde tekrarın rehberliğinden faydalandığı birkaç örnek vermek faydalı olacaktır. *"...Şüphesiz Rabbin bundan sonra da çok başıslayandır, çok merhamet edendir"* mealindeki Nahl süresi 110. ayetindeki merhamet ve başıslama ifadeleri, dokuz ayet sonra ayeti bütünlüğündeki bilginin canlılığının korunması amacıyla bir kez daha tekrar edilmiştir. *"İşte böyle ödüllendiririz biz, güzel davrananları."* Saffat süresinde geçen bu ayet aynı sûrede üç (Saffat, 37/80- 121- 131), Mürselat süresinde de bir defa aynıyla (Mürselat, 77/44); En'am 84, Yûsuf 22, Kasas 14, Saffat 105 ve 110. ayetlerde kısmen olmak üzere toplam dokuz defa tekrarlanmıştır. *"Hala düşünüp ibret almıyor musunuz?"* şeklinde tercüme edilen Saffat 155. ayeti de Kur'an'da sekiz yerde tekrar edilmektedir (En'am, 6/80; Yûnus, 10/3; Hûd, 11/24- 30; Mü'minun, 23/85; Secde, 34/4; Casiye, 45/23). *"Gerçek şu ki, hiçbir günahkar bir başka günahkarın yükünü sırtlamaz."* sözleri de Kur'an'da toplam beş yerde tekrar edilmektedir (Necm, 53/38; En'am, 6/164; İsrâ, 17/15; Fâtır, 35/18; Zümer, 39/7). *"Yemin olsun ki, biz, Kur'an'ı öğüt ve ibret için kolaylaştırdık. Var mı düşünüp öğüt alan?"* Kamer süresinde yer alan bu ayet de aynı sûrede toplam dört defa tekrar edilmiştir (Kamer, 54/17-22, 32, 40). *"Aklımızı işletmeniz ümidiyle Allah, ayetlerini size böyle açıklıyor."* Bu ayetler de Kur'an'da sekiz yerde tekrar edilmektedir (Bakara, 2/219- 242-266; Al-i İmran, 3/103; Maide, 5/89; Nur, 71/58- 59- 61).

Kur'an-ı Kerim'de burada yer verilmeyen daha birçok tekrar mevcuttur. Bu tekrarlar onun fesahat ve belagatine hiçbir hâlel getirmemekte aksine öğretmek istediği gerçeklere öneminden dolayı vurgu yaparak hafızayı canlı tutmaktadır. Nazil olan hemen her ayetinde bir eğitim faaliyetini barındıran Kur'an-ı Kerim'de tekrarların çokça yer alması günümüzde özellikle din eğitimcileri tarafından da dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir.

Örnek Olaylardan/Mesellerden Yararlanmak: Kur'an-ı Kerim mesajlarının insanı hem maddi hem de manevi olarak bir bütün halinde eğitmeye çalışırken kullandığı metotlardan biri de geçmiş milletlere ait örnek olaylar ve mesellerdir. Bu gerçek,

Kur'an'ın bizzat kendisi ile de şöyle ifade edilmektedir: “*And olsun ki biz, öğüt alsınlar diye, bu Kur'an'da insanlara her türlü misali verdik*” (Zümer, 39/27) “*İşte biz, bu misalleri insanlar için getiriyoruz; fakat onları ancak bilenler düşünüp anlayabilir.*” (Ankebût, 29/43; Haşr, 59/21).

Kur'an'da örneklerin sıkça kullanılması insanların eğitilmesi açısından hem anlatılanların duyular dünyasında bir model ile canlanarak zihinlere yerleşmesi bakımından, hem kapalı manaları açması, hem de mücerret (soyut) fikirleri herkesin anlayacağı şekilde müşahhas (somut) hale getirmesi bakımından oldukça önemlidir (Sabûni, 1990:65).

Meseller, Kur'an'ın insanlar tarafından kavranmasını sağlayan en güzel araçlarından biridir. İnsanların herhangi bir düşünceye inanıp ikna olmalarında mesellerin etkisi büyüktür. Örneğin; “*Allah'ın rahmetinin eserlerine bak ki, ölümünden sonra nasıl yeryüzünü diriltiyor? Bunu böyle yapan elbette ölüleri de diriltir. O, her şeye kadirdir.*” (Rûm, 30/50) ayeti öldükten sonra dirilmeyi anlaşılır kılma açısından güzel bir örnektir.

Öğrenme etkinliklerinde soyut içerikli konuları anlamakta zorlananlara Kur'an'daki örnek olaylar bu güçlüğü ortadan kaldırır niteliktedir. Örneğin “*Ayetlerimizi yalanlayanlar ve o ayetlere uymayı kibirlerine yediremeyenler var ya, onlara göklerin kapıları açılmaz. Onlar, deve iğne deliğinden geçinceye kadar cennete de giremezler! Biz suçluları işte böyle cezalandırırız.*” (A'raf, 7/40) Kur'an-ı Kerim bu ayette muhataplarına “göklerin kapılarının açılmaması” ve “devenin iğnenin deliğinden geçmesi” gibi iki ilginç olayı düşündürüp hislerini etkilemeye çalışmaktadır. Muhatabının sadece zihnine değil hislerine ve hayal dünyasına yani ruhunun derinliklerine nüfuz etmeyi sağlamaktadır (Kutub, 1967: 53).

Kur'an-ı Kerim bazı ayetlerinde zıtları yan yana koyarak muhatabını eğitmeye çalışmaktadır. Örneğin “*Görmedin mi, Allah güzel bir sözü nasıl misal getirdi? (Güzel bir söz), kökü sağlam, dalları göğe yükselen bir ağaç gibidir. Bu ağaç, Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir. Kötü bir sözün durumu da; yerden koparılmış, ayakta durma imkânı olmayan kötü bir ağacın durumu gibidir.*” (İbrâhim, 14/24-26) Olumsuz örneklerin gösterilmesi de olumluyu anlama açısından Kur'an'ın ahlak eğitiminde yerini almaktadır. “*Tevrat'la yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin durumu, ciltlerle kitap taşıyan eşeğin durumu gibidir. Allah'ın ayetlerini inkâr eden topluluğun hali ne kötüdür! Allah, zalimler topluluğunu hidayete erdirmez.*” (Cuma, 62/5) ayetinde bu durumun örneğini görmekteyiz.

Bir başka örnekte de Allah'ın örümceği örnek olarak sunduğunu görüyoruz. “*Allah'tan başkalarını dost edinenlerin durumu, kendine bir ev edinen örümceğin durumu gibidir. Evlerin en dayanıksızı ise şüphesiz örümcek evidir. Keşke bilselerdi!*” (Ankebût, 29/41). İnsanların olumsuz fiillerden uzaklaştırılmasının daha etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi böylesi veciz ayetlerle daha da kolaylaşmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de yukarıda geçen örnekler dışında daha birçok örnekle Yüce Allah vermek istediği mesajları muhatabın zihninde adeta tablollaştırarak örneklerle sağlam

zemine oturtmuştur. Bu metodun modern eğitim anlayışlarının da vazgeçilmezi olduğuna tanıklık ediyoruz.

Soru Sorma Yöntemiyle Dikkatleri Çekmek: İnsan yaratılış itibarıyla soru sormaya meyillidir. Hem kendine hem de başkalarına sorar, soruşturur. Sora sora yetişir, yetiştirir (Ayasbeyoğlu, 1991: 58). Eğitim öğretimde de soru-cevap yönteminin kullanılması bir bakıma zorunluluktur. Çünkü bir konunun sürekli aynı metotla açıklanması ve öğretilmesi hem zordur hem de doğru değildir. Bu sebeple öğrenmeye teşvik ve tahrik edebilmek için, çeşitli öğretim metotları kullanmak gerekir (Öcal, 1990: 240). İnsan kısa sürede dikkati dağılan bir fitrata sahiptir. Herhangi bir fikrin zihinlere nakşedilmesi sırasında kişinin tekrar tekrar uyarılması gerekir. Bu uyarıcı ifade tarzlarından biri de soru sormaktır. Anlatılanlardan da anlaşıldığı üzere genel öğretimin de vazgeçilmezi olan bu yöntem Yüce Allah'ın da insanları eğitirken kullandığı yöntemlerden biridir. Elbette ki Allah bir şeyin mahiyetini öğrenme maksadıyla soru sormaz (Suyûtî, 1993: 464). Allah'ın Kur'an'da yöneltilmiş olduğu bu üsluptan maksadı gönüllere tesir edip ikna etmek, dinleyenlerin zihinlerini yeni emirlere veya nehiylere hazırlamak ve bu şekilde yeni mesajlar vermektir (Dağdeviren, 2002: 1). Bazen ard arda gelen sorularla muhatabın hem duyguları hem de mantığı cevabı kabul etmeye hazırlanmış ve bu şekilde ikna edilmek istenmiştir.

Ayeti Kerimede yer alan “*Ey insan! Kerem sahibi Rabbine karşı seni ne aldattı?*” (İnfîtâr, 82/6) gibi bir soruya bilinç çoğu kez cevap vermemezlik edemez. Olumlu veya olumsuz şekliyle de olsa bu soruya bir cevap verme durumuyla baş başa kalır. Böylesi sorularla derinlerde gizli kalan anlam, gün yüzüne çıkmaya çalışır. Birey, böyle bir soruya cevap vermese veya o soruyu düşünmemeye çalışsa dahi, bir takım zihinsel süreçlerin etkisinde kalabilmektedir. İşte bu sorgulayıcı etki, duyumsal arayışı teşvik etmekte ve bu şekilde bilinçli bir değişme gerçekleşmektedir. (Tokur, 2011: 113). Soru şeklinde gelen bu gibi ayetlerle muhatabın düşünce süreçlerinin harekete geçmesi ve bu şekilde etkili bir iletişimin gerçekleşmesi söz konusu olmuştur. Dikkatlice seçilmiş sorularla harekete geçen zihinsel süreç eğitimin bir sonraki hedefi olan davranış değişikliğini de beraberinde getirecektir.

Benzer bir durumu şu ayetlerde de görmemiz mümkündür. “*De ki: „Sizi gökten ve yerden kim rızıklandırıyor? Ya da işitme ve görme yetisi üzerinde kim mutlak hâkimdir? Ölüden diriyi, diriden ölüyü kim çıkarıyor? İşleri kim yürütüyor?... Allah' diyecekler. De ki: O halde, Allah'a karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?”* (Yûnus, 10/31) Bu ayetlerde görüyoruz ki Kur'an Allah'ın varlığını belirtirken doğrudan “*Allah vardır*” önermesini kullanmamaktadır. Bu önermeye ulaştıran sorularla zemin oluşturulmuş ve muhatabın kendisine Allah'ın varlığı buldurulmuştur.

Diğer bir örnek de şöyledir: “*Peki, kimdir, gökleri ve yeri yaratan ve sizin için gökten su indiren? Öyle bir su ki, onunla, sizin bir tek ağacını bile yetiştiremeyeceğiniz görkemli bağlar, bahçeler yetiştiriyoruz! Allah'la beraber başka bir Tanrı mı var, öyle mi? Peki kimdir, yeryüzünü yerleşmeye uygun bir yer haline getiren ve vadilerden dereler, ırmaklar akıtan ve onun üzerine sağlam dağlar yerleştiren ve iki büyük su kütlesi arasına bir engel koyan? Allah'la beraber başka bir Tanrı mı var, öyle mi? Peki kimdir,*

kendisine başvurduğunda darda kalmış olanın darına yetişen, kötülüğü gideren ve sizi yeryüzüne mirasçı kılan? Allah'la beraber başka bir Tanrı mı var, öyle mi? Peki kimdir, karanın ve denizin karanlıklarında yolunuzu bulmanızı sağlayan ve rüzgârları rahmetinin önünden müjdeci olarak gönderen? Allah'la beraber başka bir Tanrı mı var, öyle mi? Peki yaratılışı ilk defa başlatan ve sonra da onu aralıksız devam ettirip yenileyen kimdir? Ve kimdir sizi yerden ve gökten rızıklandıran? Allah'la beraber başka bir Tanrı mı var, öyle mi?" (Neml, 27/60-61-62-63-64)

Verilen örnekler ve daha birçok örnek göstermektedir ki Kur'an-ı Kerim'de sorular ve soruşturmalar bir öğrenme ve öğretme metodu olarak kullanılmaktadır. Bilmeyenlerin bilenlerden sorup öğrenmesi gerektiği (Nahl, 16/43) vurgulanmıştır. Kur'an ayetlerinin çoğunlukla bir soru üzerine veya bir olay sebebiyle nazil olması ve hemen hemen altıda birinin istifham üslubu ile ifade edilmesi eğitim öğretimde sorulara yer vermenin dikkat çekicilik bakımından önemini ortaya koymaktadır (Dağdeviren, 2002: 1).

Model Olmak veya Model Almak: Öğrenci konumundaki bir kimse için öğrenilecek konunun örneğini görmek son derece önemlidir. Günümüz eğitim anlayışlarında da bilim adamları eğitimin muhatabı olan kişilere, model sunmanın gerekliliğini vurgulayarak model sunulmamış bir eğitimin tam olamayacağını söylemişler ve bu tezlerini çeşitli somut örneklerle ispatlamışlardır. Örneğin, köpekten korkan çocukların köpekten korkmayan başka çocukların köpekle oynayışını seyrederek korkularından kurtuldukları gözlenmiş yine yılandan korkan kimselerin yılandan korkmayan modelleri izlemeleri sağlanarak tedavi edildiği ve bu şekilde yılandan korkmamayı öğrendikleri gözlenmiştir (Kasapoğlu, 2004: 72).

İnsan için bilgi önemlidir, ancak bilginin doğru olması ve doğru bir modele sahip olması ise çok daha önemlidir. Çünkü salt doğru bilgi, insanların doğru eğitilmesi ve uygun yaşam tarzını benimsemelerinin garantisi olamamaktadır. İnsanlar, aynı bilgiyi farklı düşünme ve anlama kapasitesine sahip olmaları ve bireysel farklılıkları nedeniyle, farklı şekillerde algılayabilmektedirler. Bu durumda doğru bilgiyle birlikte, o bilginin doğru modeline de ihtiyaç vardır. Doğru model, verilmek istenen bilginin, mesajın yanlış anlaşılmasını engellemede çok büyük işleve sahip olduğu gibi bilginin gereken değerine ulaşmasında da çok büyük etkiye sahiptir. Birçok teori vardır ki halka çok faydalı olacakken bunları temsil edecek ve örnek olacak kişilerin yokluğu sebebiyle başarısızlığa uğramıştır (Alkubaysı, 2003: 567).

İnsanın yaratılışına uygun bir eğitim için doğru bilgiyi temsil eden doğru modele ihtiyaç vardır. Model, insanlığın, eğitilerek gelişmesindeki en güçlü referansdır. (Vatandaş, 2007: 290). İnsanın eğitilmesinde ve terbiye edilmesinde önünde örnek aldığı bir modelin olması onu başarıya ulaştıracak en etkili yollardan biridir.

Kur'an'ın öngördüğü eğitim anlayışında da "örnek alma"nın yeri oldukça önemlidir. İnsanın eğitilmesinde "örnek alma" ve "örnek olma" usulleri zorunlu bir yol olarak görülmektedir (Özbek, 1994: 261). Hem teorik hem pratik yönleri bulunan Kur'an eğitim anlayışında da muhataplara birçok örnek şahsiyet sunulduğuna şahit olmaktayız. Allah bütün peygamberlerini eğitim ve öğretim sahasında açık, dakik, kesintisiz bir yol

gösteren olarak göndermiştir (Koçyiğit, 2012: 146). Peygamberlerine öğreticilik misyonunu yüklemiştir. “*Kendi içinizden size ayetlerimizi okuyan, sizi kötülüklerden arındıran, size Kitab’ı ve hikmeti talim edip bilmediklerinizi size öğreten bir Resul gönderdik.*” (Bakara, 2/151) ayeti göstermektedir ki peygamberlerin verdiği eğitim en başta onların örneğinde canlanmaktadır. Kur’an’ın şahıs olarak verdiği en belirgin iki örnekten birincisinin Hz. Muhammed (sav) ikincisinin Hz. İbrahim olduğu söylenebilir.

Kur’an Hz. Peygamber’in açıkça model alınmasını şu ayetlerde istemektedir: “*And olsun ki, Rasûlullah, sizin için, Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah’ı çok zikredenler için güzel bir örnektir.*” (Ahzâb, 33/21) “*Peygamber size ne verirse onu alın; sizi neden menederse ondan geri durun. Allah’tan sakının...*” (Haşr, 59/7)

Hz. Peygamber dünya hayatının her halini Müslümanlara örnek olma bilinciyle yaşamıştır. Evinin geçimini sağlayan bir aile reisi, bir eş, bir baba, bir dede, bütün insanların hidayetini düşünen bir peygamber, dostlarıyla sohbet eden bir dost, İslam düşmanlarıyla cihat eden bir mücahit, Mekke müşriklerinin zulümlerine maruz kalan bir mazlum, zamanın imparatorlarına ultiमतom veren bir devlet başkanı, zaman zaman muzaffer olan veya mağlup olan bir komutan, bir öğretmen, bir öğrenci, bir göçmen, bir kadı, üzülen, sevinen bir insan... Hz. Peygamber bütün bu hallerde en güzel örnekleri sergilemişti ve Müslümanlar için model olmuştu (Aydın, 1995: 179).

İlahi iradenin insanlığa sunduğu bir model olan Peygamberimizi Yüce Allah doğru bilginin tek kaynağı Kur’an vahyi ile eğitti, yetiştirdi ve insanlığın zirvesi kıldı. Böylelikle, Yüce Allah, vahyin değiştirici, mükemmelleştirici etkisini öncelikle elçisinin üzerinde gösterdi. Kur’an, peygamberini “*büyük bir ahlak üzerinde*” (Kalem, 68/4) olan bir şahsiyet yaptı, onda insanlar için örnek alınacak “*en güzel*” özellikler inşa etti. Onun mükemmel, kusursuz, en güzel, en doğru model oluşunu sadece onu gönderen Yüce Allah veya sevenleri değil, onun en kati, en acımasız düşmanları bile kabul etmek zorunda kaldılar (Vatandaş, 2007: 293).

Kur’an-ı Kerim “*İbrahim’de ve onunla birlikte bulunanlarda sizin için güzel bir örnek vardır...*” (Müntehine, 60/4) ayetiyle Hz. İbrahim’i bize ikinci bir örnek şahsiyet olarak göstermektedir. Onun akıl yürütmesi ile ilgili olan En’âm Suresi 76-77-78. ayetlerde de Hz. İbrahim’in sorgulayıcı arayışıyla aklını nasıl yönlendirdiği inananlara bir örnek olarak sunulmaktadır.

Kur’an kendisine uyulacak modele dikkat çektiği gibi kendisine uyulmaması gereken modeller hakkında da biz müslümanları uyarmıştır. (Koçyiğit, 2012: 134). Bu durum ayette şöyle ifade edilmiştir: “*Şeytan size ancak kötülüğü, çirkini ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi emreder.*” (Bakara, 2/169) “*Ey iman edenler! Hepiniz toptan barış ve selamete girin de şeytanın adımlarını izlemeyin. Çünkü o, sizin aranızı açan belli bir düşmandır.*” (Bakara, 2/208). Görüldüğü gibi ayetlerde şeytanın asla model alınmaması gerektiği belirtilmektedir.

Kur’an-ı Kerim’in zaman zaman kötü örnekleri göstermesindeki hikmetlerden biri de insanların iyi örnekleri seçmelerine yardımcı olmasıdır. Müfessirlere göre Velid b. Muğire’den söz edilen Müddesir Suresi 11-26. ayetleri buna bir örnektir. Kur’an-ı Kerim

daha birçok ayette inkârcı insan modelinin özelliklerine değinmiş ve inananları bunları taklitten men etmiştir. Bununla birlikte birçok ayette de inananlar için olumlu insan modelinin genel hatları belirtilmiştir. Kur'an-ı Kerim birçok ayetiyle değişik zihniyet örneklerini modelleyerek adeta insana insanı öğretmektedir.

Sonuç olarak “model alma” yaparak yaşayarak öğrenmedir. Bir tür amel etme ve bilginin tatbikidir. Bir insanın modeli yine bir insan olmalıdır, fakat o herhangi bir insan değil, kusursuz bir insan olmalıdır. O doğru yolu bilen, yanlış yola çağıranlara inanmamanın yöntemine sahip olan, yanlış yoldan uzak kalmanın iradesini kendisinde bulunduran birisi olmalıdır. Zira onda görülen, duyulan her şey, örnek almayı gerektirecek kadar doğru, iyi ve güzel olmalıdır (Vatandaş, 2007: 293).

V. Kuran'a Göre Eğitmen

A. Yüce Allah

Kur'an'a göre insanlığın ilk eğiticisi Yüce Allah'tır. İnsanı yarattıktan sonra onu başıboş bırakmayan Yüce Yaratıcı Hz. Âdem'i bilgilerle donatmış ve onun bilgili bir insan olmasını sağlamıştır (Alak, 96/4-5). Allah zaman zaman insanlara bilgi vermiş, hakikati tanıtmış ve insan zihnini aydınlatmış; bazen de kişinin vicdanına seslenmiş, minnettarlık ve ahlak duygusunu uyandırmış; sevgi ve rahmetini göstermiş, kişinin kendisi hakkında olumlu ve olumsuz duygular uyandırarak motive etmeye çalışmıştır (Hökelekli, 2008: 67).

Kur'an-ı Kerim'de ilk öğreticinin ve eğitimin kaynağının Yüce Allah olduğu ile ilgili bir çok ayet vardır. Örneğin Enbiya Suresi 80. ayette Davut Peygambere zırh-elbise sanatını öğrettiği, Alak Suresi 1-5. ayetlerde kalemle yazmayı öğrettiği ve insana bilmediği şeyleri öğrettiği, Mülk Suresi 26. ayette bilginin Allah katında olduğu bununla birlikte bilgi sahibi olabilmek için gerekli donanımın da Allah tarafından verildiği, Neml Suresi 65 ve Hud Suresi 99. ayetlerde gaybı ancak Allah'ın bileceğini (Neml, 27/65), peygamberlerin de gaybı bilemeyeceğini ancak Allah'ın bildirmesiyle bilebileceğini (Hüd, 11/99) belirtmiştir.

“Rab” ismi Allah'ın Kur'an'da geçen güzel isimlerinden (Esmâ-i Hüsnâ) biridir. Kur'an-ı Kerim'de “Allah” adından sonra 962 yerde geçerek en çok kullanılan isim olma özelliğine sahip “Rab” isminin terbiyeci-eğitici anlamına gelmesi Rabbimizin eğitim-öğretime büyük önem verdiğini göstermesi açısından oldukça önemlidir (Kayadibi, 2002: 34). Kur'an-ı Kerim'in ilk sûresi olan Fatiha Suresinin ilk ayetinde “Rab” kelimesi geçtiği gibi, Kur'an'ın ilk nazıl olan “*Yaratan Rabbinin adıyla oku... Oku! Kalemle yazmayı öğreten insana bilmediğini bildiren Rabbin en büyük kerem sahibidir.*” (Alak, 96/3-5) ayetleri içinde de “Rab” isminin geçtiğini görmekteyiz. Hatta bu ayetlerde öğretimle ilgili olarak okuma ve yazmaya insanların dikkati çekilirken Allah'ın Rab ismi iki kere zikredilmiştir.

Arapça “rab” kökünden türemiş bir kelime olan ve eğitim anlamında da kullanılan terbiye, artmak ve çoğalmak manasındadır. “Terbiye, bir cemiyette yetişmiş neslin henüz yetişmekte olan nesle, fikir ve hislerini vermesi olarak tanımlanır” (Gökalp, 1974: 321)

Terbiye kelimesinin kavramsallaşmasını Kur'an'daki kullanımlar belirlemiştir. Terbiye kavramı Kur'an'daki bağlamıyla kullanıldığında, Allah'ın varlıkları yaratıp, büyütüp olgunlaştırması ve mükemmelleştirmesi demektir. Hz. Peygamber'in "*Beni rabbim terbiye etti, ne güzel terbiye etti*" (Suyuti, 1992: I, 12) ifadesi de aynı kullanımı örnekler. İnsanlar için kullanıldığında ise terbiye, insanın Allah'ın vekili olarak bu işi üzerine alması, yani insanın insanı terbiye etmek üzere faaliyetlerde bulunmasıdır (Keyifli, 2013: 107).

M. Hamdi Yazır bu hususa şöyle işaret etmiştir: "Hakk'ın tam rubûbiyeti ve O'nun eseri olan terbiyesi/aşamalı eğitimi bulunmasaydı kâinata, tabiatıta ne varlıktan, ne mükemmellikten, ne gelişimden ne terbiyeden hiçbir iz, hiçbir pay bulunamaz, bu davaların hepsi başarısız kalır, yok olurdu." (Yazır, 2008: I, 74)

Yüce Allah peygamberlerine, son olarak da Hz. Muhammed'e (s.a.v.) gönderdiği vahiy yoluyla insanların eğitimci olmuş ve olmaya da devam etmektedir.

B. Peygamberler

Yüce Allah insanı yarattıktan ve onu yeryüzüne gönderdikten sonra da başıboş bırakmamış, dünyada yapmaları ve yapmamaları gereken şeyleri kendilerine öğretmesi amacıyla yine kendisinin seçtiği peygamberleri terbiyeciler ve öğreticiler olarak göndermiştir. Vahiyle eğitilen peygamberler Yüce Allah tarafından görevlendirilen en mükemmel eğitimcilerdir. İlk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem ile başlayan bu eğitimci görevi son peygamber Hz. Muhammed'e (sav) kadar devam etmiştir. Kur'an-ı Kerim'de "*Nitekim kendi aranızdan, size ayetlerimizi okuyan, sizi her kötülükten arındıran, size kitap ve hikmeti öğreten, ayrıca bilmediklerinizi de öğreten bir peygamber gönderdik.*" (Bakara, 2/151) ayetiyle peygamberlerin eğitimci kimliğine işaret edilmiş ve insanların eğitim öğretimin muhatabı olduğuna işaret edilmiştir. Yine benzer bir ayette "*Andolsun, Allah, müminlere kendi içlerinden; onlara ayetlerini okuyan, onları arıtıp tertemiz yapan, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur. Oysa onlar, daha önce apaçık bir sapıklık içinde idiler.*" (Âl-i İmran, 3/164) buyrulmuştur. Bu ayetlerde peygamberlerin bir öğretmen olarak görevleri özetlenmiş gibidir. Hz. İbrahim ve Hz. İsmail Allah'a yaptıkları duada soyları içinden onlara Allah'ın ayetlerini okuyacak, kitabı ve hikmeti öğretecek bir peygamber göndermesini istemekteydiler. Yani aynen kendileri gibi eğitimi yüklenmiş bir elçi arzusundadırlar.

Yüce Allah peygamberler göndererek insanları eğitmesinin gerekçesini de yine Kur'an'da bize şöyle bildirmektedir.

İnsanlar başarısızlıklarının sebebini genelde başkalarında ararlar. Öğretmensizlik ya da öğretmen yetersizliği de sebep olarak öne sürülen bahanelerden biridir. İşte Yüce Allah kendilerini doğruyu öğretecek bir Peygambere sahip olamama gibi bir bahane sunulmasının yolunu tıkamak için peygamberler gönderdiğini beyan etmiştir (Fersahoğlu, 1998: 323). Bu ayetler tam da anlatılan durumu açıklayıcı niteliktedir. "*Kendi yaptıkları sebebiyle başlarına bir musibet gelip de 'Ey Rabbimiz! Bize bir Peygamber gönderseydin de ayetlerine uysaydık ve müminlerden olsaydık' diyecek*

olmasalardı, seni peygamber olarak göndermezdik” (Kasas, 28/47), “Eğer biz onları o Kur’an’dan önce bir azap ile helak etseydik mutlaka, ‘Ey Rabbimiz! Keşke bize bir peygamber gönderseydin de alçalıp rezil olmadan önce ayetlerine uysaydık’ derlerdi.” (Tâhâ, 20/134) İlahi adaletin gereği de budur. İlahi adalet insanları öğrenmedikleri veya bilemeyecekleri şeylerden sorumlu tutmaz. Bazı bilgilere insan kimsenin yardımı olmaksızın aklını kullanarak ulaşabilir fakat bazı bilgiler de vardır ki onu kavrayabilmek için bir öğreticiye ihtiyaç duyulur (Fersahoğlu, 1998: 324). İşte bu noktada peygamberlerin Allah’ın vahyi ile eğitilen öğretmenler olarak insanlığa yardım ettiğini görüyoruz. Son Peygamber Hz. Muhammed (sav), “Şüphesiz ben muallim (eğitici-öğretici) olarak gönderildim.” (İbn Mace, Mukaddime, 17)

Yüce Allah’ın eğitiminden geçen Peygamberler gerçekleştirdikleri eğitim faaliyetiyle aslında tarihsel anlamda gerçekleşmesi hiç de kolay olmayan toplumsal bir dönüşüm gerçekleştirmişler ve bireysel anlamda gösterdikleri bu çaba sosyolojide köklü bir değişimin alt yapısını oluşturmuştur. Güçlü ve köklü bir eğitim gerçekleştiren peygamberlerin insanlarla kurdukları iletişimde en önemli güç olarak kişiliklerini kullandıklarını görmekteyiz. Yaşadıkları toplumun sosyo kültürel yapısını dikkatlice süzgeçten geçirmişler bilgece bir tavırla öğrencilerini en doğru şekilde tanıyarak bilişsel ve duyuşsal ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde bir eğitim gerçekleştirmişlerdir.

C. Diğer Öğreticiler

Yüce Allah toplumun her bireyini, doğruları öğrenmeye ve öğrendikleri doğrultusunda diğer insanları da bu öğrenme faaliyetine dâhil etmeye teşvik etmektedir.

“Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun...” (Tahrim, 66/6) ayetinden de anlaşıldığı üzere her Müslüman öğrenmekle yükümlü olduğu gibi, bildiklerini başkalarına öğretmekle de görevlidir. Her mümin, imkânları ve yetenekleri doğrultusunda hem öğrenci hem de öğretici konumunda bulunmalıdır (Aydın, 2001: 62). Belirtilen ayette özellikle aile bireylerinin eğitimiyle ilgili birinci dereceden sorumlu olduklarını ve sorumlulukları altındaki kişileri ve kendilerini eğitmek suretiyle başlarına gelecek olumsuzluklardan korumaları gerektiğini, anlamaktayız. Bunun en önemli sebebi de ailede verilen eğitimin adeta taşa kazınan yazı misali çok kalıcı olması, aynı işlevi görebilecek başka bir kurumun olmamasıdır.

Hz. Peygamber’in, tüm insanlığı kapsayan eğitim-öğretim faaliyetini, tek başına yürütmesi elbette ki beklenemezdi. Takdir edilir ki herkese ve her yere ulaşması onun da insan olması hasebiyle mümkün değildi. Bu yüzden o, başlangıçtan itibaren ulaşamadığı kişiler ve yerler için özel olarak öğretmenler görevlendirdi. Bu kişiler Hz. Peygamber’in eğitiminden geçmiş, bu yönde bilgili ve yetenekli kimselerdi. Görevlerinde gösterdikleri üstün başarılar da zaten bunu kanıtlamaktadır (Baktır, 1984, s.43)

Medine’ye hicretten sonra da mescitlerde ve Suffa’da ders veren öğretmenlerin varlığından söz edilmektedir (Müsned, V, 315), (İbn Mâce, Ticaret, 8). Bu dönemde öğretimde uzmanlaşma dahi söz konusuydu. Hz. Peygamber, farklı konularda bilgilenecek isteyenlere değişik öğretmenler görevlendiriyordu (Hamidullah, 1993: II, 1034). Okuma-yazma öğreten kişilerin muhtemeldir ki Hz. Peygamber’in işi ehline

verme hassasiyetinden dolayı genellikle Müslüman olmayan kişiler tarafından yapıldığı bilgisine sahibiz (Dağ ve Öğmen, 1974: 193)). Ahzap Suresi 34. ayette Hz. Peygamber'in eşlerini de özellikle Müslümanların kadınlarını eğitmekle görevlendirdiğini görmekteyiz. Sahabeler arasında ilmiyle meşhur olmuş kadınlar da az değildi (Okıç, 1981: 22).

Kur'an-ı Kerim'de eğitim-öğretimin önemli bir parçası olan, öğretici kavramının daha çok “*âlim*” şeklinde ifade edildiğini görmekteyiz. Yüce Allah ve peygamberlerin dışında bireylerin ve toplumun eğitim ve öğretiminde önemli rol oynayan diğer bir önemli öğretici zümre olan âlimlerden sıkça söz edilmektedir. Birçok ayette âlimlere özel bir statü verilerek, onların önemi ve üstünlükleri ele alınmış ve onlara büyük sorumluluklar yüklenmiştir (Zümer, 39/9).

Yüce Allah'ın iman edenleri ve ilim sahiplerini yücelteceğini bildirmesi (Mücâdele, 58/11), bilenlerle bilmeyenlerin bir olamayacaklarına dikkat çekmesi (Zümer, 39/9), Allah'ı daha iyi tanıyacaklarından dolayı Allah'a en çok saygı duyanların da âlimler olduğunu belirtmesi (Fâtır, 35/28), ilim öğrenenlerin üstünlüğünü göstermesi bakımından önemlidir.

Kur'an'a göre kendilerine eğitim-öğretim yeteneği verilmiş olanlar bilgilerini diğer insanlara da öğretmek zorundadırlar. Hz. Peygamber (sav)'in ifadesiyle peygamberlerin varisleri olan âlimler, istenilen medeniyete ulaşma çabasında ilim ve irfan mücadelesi yapmak için savaştan alıkonulmuşlardır. (Tevbe, 9/122)

Kur'an-ı Kerim'de, toplumu eğitmekle görevli kişilerin, bu işi layıkıyla yapmaları durumunda mükâfatlandırılacakları, bunun aksine bilgilerini aktarma işini hakkaniyetle yerine getirmeyip doğruları gizlemelerinden dolayı kınandıkları belirtilmiştir (Bakara, 2/159). Ayrıca ilmi sadece dünyayı kazanmak için kullanan âlimler kınanmış ve onlardan hakkı batılla karıştırmamaları, hakkı gizlememeleri istenmiştir (Bakara, 2/42).

Esasında belirtilen bu ayetlerde bilgili insanlara, bu bilgilerini aktarırken büyük sorumluluk verildiğini anlamaktayız. Bildikleriyle bilmeyenleri aydınlatma görevine sahiptirler. Bunu başarabilmesi için de Kur'an'ın eğitim felsefesini rehber edinmeli sürekli kendilerini geliştirerek aynı zamanda ilim öğrenen durumunda olmalıdırlar.

VI. Kuran'a Göre Eğitilen

Kur'an-ı Kerim'de insanın hiçbir şey bilmez bir şekilde yaratıldığı ancak her bir yönden yani zihinsel, ruhsal ve bedensel anlamda eğitime elverişli olduğu bildirilmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bu gerçek “*Allah sizi, analarınızın karnından siz hiçbir şey bilmez durumda iken çıkardı. Şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi.*” (Nahl, 16/78) ifadeleriyle dile getirilmiştir.

İnsan tabiatı varoluşsal yönden iki yönlü bir gerçeklik olarak kendisini açığa vurur. Onda olumlu olduğu kadar olumsuz, iyi olduğu kadar kötü yöndeki gelişmelere imkân veren bir potansiyel de vardır (Erikson, 1984: 64). “*Nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirip ona kötülük duygusunu ve takvasını (kötülükten sakınma yeteneğini) ilham edene andolsun ki, nefsinin arındırma kurtuluşu ermiştir.*” (Şems, 91/7-8-9)

Öğrenebilme kabiliyeti, insanın en temel özelliğidir. Kur'an'da can, ruh, akıl, canlı varlık, insan, şahıs, kimlik, şahsi kimlik, insanlık, hayat özü anlamlarında kullanılan "Nefs" kavramı (Esed, 1999: I, 132) kendi içinde gelişim gücü taşıyan, fakat aynı zamanda dış müdahalelere de duyarlı bir yapıyı ifade etmektedir. İnsandaki olumlu yetenekleri geliştirip, dengeli bir kişilik ve sağlam bir karakter sahibi olması Kur'anî eğitime açık olmasına bağlıdır. Bu yüzden, ilahi mesaj ile insan arasındaki dinamik etkileşimin, Müslüman karakterin şekillenmesinde belirleyici rol oynadığını belirtmek gerekir (Hökekleli, 2008, s.67)

Eğitim, hiçbir dönemde yalnızca eğitenin-öğretenin etkin olduğu tek yanlı bir süreç olarak anlaşılmamıştır. En az iki kişi arasındaki iletişime dayalı olan eğitim olayında, öğretene kadar, öğrenenin de görev, sorumluluk ve ödevleri vardır. İlim talep eden kişinin Kur'an-ı Kerim'e göre yapması gereken en önemli işlerden birinin Yüce Allah'a dua ederek ondan yardım istemesidir. Zira Kur'an-ı Kerim'de Peygamberimize hitaben "*Rabbim ilmimi arttır de*" (Tâhâ, 20/114) ayetiyle ilim öğrenmede duanın önemi belirtilmiştir.

Diğer bir husus da eğitim-öğretim yolculuğunda olan insana neyi nasıl yapacağı konusunda Kuran'ın yol gösterici olmasıdır. Bu noktada Kur'an-ı Kerim okumaya/ilim öğrenmeye Allah'ın ismiyle başlanması ve ilim öğrenen kişinin başarılı olabilmesi için gücü oranında çalışarak kendi üzerine düşeni yapması tavsiyesinde bulunmaktadır. "*İnsan için ancak çalıştığı vardır.*" (Necm, 53/39) ayetiyle tembellik gösterenlerin başarılı olmalarının mümkün olmayacağını düşündürmektedir. Ayrıca sürekli bir çalışma temposu içinde olunması ve böylece Müslümanın İslam'a dinamizm katacağı "*Öyleyse, bir işi bitirince diğerine koyul. Ancak Rabbine yönel ve yalvar.*" (İnşirah, 94/7-8) ayetiyle ortaya konulmaktadır.

Bilgi (ilim), hakiki ve ulaşması arzulanan bir meziyettir. Kur'an'a göre kişinin bu meziyete ulaşması için üzerine düşen, tüm ödev ve görevlerini dünya hayatının sonuna kadar devam ettirmesidir.

VII. Sonuç

Yeryüzündeki varlıklar içerisinde en üstün ve en mükemmeli olmasına rağmen insan doğuştan ne bedensel ne de ruhsal güçlerini kullanabilecek yeterlilikte değildir. Bu anlamda insan eğitime muhtaçtır. Yetişkin nesiller tarafından yetişmekte olan nesillere yapılan her çeşit etki olarak tanımlanan eğitimin en genel hedefinin iyi insan yetiştirmek olduğu söylenebilir.

İnsanların her türlü davranışlarını etkisi altına alan dini inançların eğitim öğretimle insandan insana transfer edilmesi gerçeği tarihsel bir realitedir. İnanıldığı yüce varlıkla ilişkisini düzenleyebilmesi için insanın O'nun koyduğu değerler sistemini yani ilahi kaynaklı, yol gösterici nitelikteki kuralları bilmesi gerekir. İnananların hem dünya hayatına yönelik kısa vadeli, hem de ahiret hayatına yönelik uzun vadeli mutluluğu elde etmelerinin bu kurallara uymaları ile doğru orantılı olduğu görülmektedir.

“Oku” emriyle başlayan ilk vahyin hemen ardından nazil olan her ayet aslında doğrudan doğruya veya dolaylı olarak bir öğrenme ve öğretme faaliyeti içermiştir. Kur'an-ı Kerim eğitim-öğretime/ilme verdiği önemi birçok ayette dile getirmiş, insanın ancak aldığı terbiye/eğitim ile hem bu dünyada hem de ebedî âlemde huzuru elde etmesinin mümkün olduğuna işaret etmiştir.

Kur'an, dünyada kabul görmüş birçok genel öğretim metodunu kullanmakla birlikte insanı hem zihinsel/bilişsel, hem duygusal, hem eylemleriyle ele alarak her açıdan dengeli bir eğitimin gerekliliğini vurgulamıştır. Buna göre eğitim, insanı, her yönden olgunluğa erdirmeye amacına yönelik olmalıdır.

Eğitimle gelen bilgi bir güçtür. İnanan insan bu gücü Yaratanın kendisine lütfettiği Kur'an-ı Kerim'den alacaktır. Kur'an pedagojisinin insan fitratına uygunluğu ile öncelikle gönderildiği toplumda olmak üzere Allah'ın mesajlarını takip eden tüm toplumlarda köklü değişimler yaşanmıştır. İslam dünyasında Kur'ani terbiyeyle uyuşmayan birtakım hareketler Kuranın eğitim felsefesiyle alakalı değil inananların bu eğitimden ne kadar nasiplenebildikleriyle alakalı bir durumdur.

Kaynaklar

- Abay, A. (2012). *Kur'an'da Kişilik Eğitiminin İlkeleri*. Düşün Yayıncılık, İstanbul.
- Ayaloğlu, R. ve Oğuzkan, A. F. (1976). *Ansiklopedik eğitim sözlüğü*. İnkılap Yayınları, İstanbul.
- Alkubaysı, M. H. (2003). “Peygamber'in Sünnetinde Örnek Olma Yoluyla Eğitim”. *II. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri*, 566-576.
- Ayasbeyoğlu, N. (1991). *İslamiyet'in Eğitimimize Getirdiği Değerler ve Kur'an-I Kerim'in Eğitim ile İlgili Ayetlerinin Tahlili*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Aydın, M. Ş. (1992). İbn Cema'a'ya Göre Öğretmenin Görev ve Nitelikleri. *EÜİFD*, 8, 213-228.
- Aydın, M. Ş. (2001). İslam eğitim geleneğinde öğretmenlik. *EÜİFD*, 11, 59-75.
- Aydımlı, A. (1995). *Hız. Peygamber'in Örnekliliği ve Cihanşümul Peygamberliği, İslam'da İnsan Modeli ve Hz. Peygamber Örneği*, TDV Yayınları, Ankara.
- Baktır, M. (1984). *İslâm'da İlk Eğitim Müessesesi Ashâb-ı Suffa*. Yayıncılık Matbaası, İstanbul.
- Bayraklı, B. (2001). *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*. Bayraklı Yayınları, İstanbul.
- Binbaşoğlu, C. (1977). *Genel Öğretim Bilgisi: Öğretimin İlke, Yöntem ve Teknikleri*. Binbaşoğlu Yayınevi, Ankara.
- Çelikkaya, H. (1999). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Alfa, İstanbul.

- Dağ, M. ve Öymen, H. R. (1974). *İslâm eğitimi tarihi:(H. I-VI/M. VII-XIII Yüzyıllarda)*. Milli Eğitim Basımevi.
- Dağdeviren, A. (2002). *Kur'ân-ı Kerim'de Sorular ve Cevaplar*. (Basılmamış Doktora Tezi). SÜSBE.
- Elmalılı, M. H. Y. (2008). *Hak Dini Kur'an Dili, Sad. Sıtkı Güllü*. Huzur Yayınevi, İstanbul.
- Erikson, E. H., Üstün, T. B. ve Şar, V. (1984). *İnsanın sekiz çağı*. Birey ve Toplum, Ankara.
- Esed, M. (1999). *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir (Çeviren: Cahit Koytak, Ahmet Ertürk)*. İşaret Yayınları, İstanbul:
- Fersahoğlu, Y. (1998). *Kur'an'da Zihin Eğitimi*. Marifet Yayınları, İstanbul.
- Gazâlî, İ. (1974). *İhyâu 'Ulûmi'd-Dîn, (Çeviren: Ahmed Serdaroğlu)*. Bedir Yayınları, İstanbul.
- Gökalp, Z. (1974). *Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri*. MEB Yayınları, İstanbul.
- Gürer, B. (2007). *Bireysel ve Sosyal Farklılıkları Sosyal Bütünleşmeye Dönüştürmede Din Eğitimi Açısından Kur'an'ın rolü*. (Basılmamış Doktora Tezi). İstanbul: MÜSBE.
- Hamidullah, M. (1980). *İslam Peygamberi I-II, (Çeviren: Salih Tuğ)*. İrfan Yayınevi, İstanbul.
- Hökelekli, H. (2008) Kur'an'ın Eğitime Getirdiği Değerler ve Hedefler, *X. Kur'an Sempozyumu, Kur'an ve Eğitim*. 57-72.
- Kara, N. (1993). "Kuran'da Tekrarlar". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), 103-130.
- Kasapoğlu, A. (2004). "Kur'an'da Kıssa Terapisi-Hz. Peygamberin Kıssalardan Terapi Amaçlı Yardım Alması". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(2), 69-80.
- Kayadibi, F. (2001). "İslam Dininin Eğitim ve Öğretime Verdiği Önem". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (4), 33-44.
- Kesir, İ., Karlığa, B., ve Çetiner, B. (1988). *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*. Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Keyifli, Ş. (2013). "Eğitim ve Din Eğitimi". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 13(2), 31-54.
- Kırca, C. (1987). "Kur'an'a Göre Din Eğitiminin Genel Prensipleri". *Diyanet Dergisi*, 23(3), 11-30.

- Koçyiğit, H. (2012). "Kur'an ve Eğitim". *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 5(10), 123-150.
- Kutub, M. (1975). *İslâm Terbiye Metodu (Çeviren: Ali Özek)*. Hisar Yayıncılık, İstanbul.
- Kutub: (1967). *Kur'ân'da Edebî Tasvir (Çeviren: Süleyman Ateş)*. Hilal Yayıncılık, Ankara.
- Okıç, M. T. (1978). *İslamiyet'te Kadın Öğretimi*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Ornstein, R. E. (1990). *Yeni Bir Psikoloji (Çeviren: Erol Göka-Feray Işık)*. İnsan Yayınları, İstanbul.
- Oruç, C. (2008). "Din Eğitiminin Hedefleri". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(1), 259-269.
- Öcal, M. (1990). *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*. TDV, Ankara.
- Özbek, A. (1991). *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*. Esra Yayınları, Konya.
- Rahman, F. (1999). *Ana Konularıyla Kur'an (Çeviren: Alparslan Açıkgenç)*. Ankara Okulu Yayınları.
- Sâbüni, M. A. (1992). *Safvetü't-Tefasir: Tefsirlerin Özü (Tercüme: Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz)*. Ensar Neşriyat, İstanbul.
- Saiyidain, K. G. (2003). *İkbalin Eğitim Felsefesi (Çeviren: Prof. Necmettin Tozlu)*. Ankara Okulu Yayınları, Ankara.
- Suyuti, C. (1992). *el-Câmiu's-sağîr*. Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Tokur, B. (2011). "Kur'an'da Soru Kalıpları ve Metaforlar". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (36), 105-118.
- Turgut, A. (1991). *Tefsir usulü ve Kaynakları*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Vatandaş, C. (2007). "İnsanlığın Model İhtiyacı ve Hz. Peygamber'in Örnekliliği Üzerine". *Cahiliye Toplumundan Günümüze Hz. Muhammed: Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri*, 289-313.
- Zorlu, C. (2006). *Tebliğde Öncelik ve Tedricilik*. Sempozyumlar ve Paneller Serisi: 35, TDV Yay., 236-248.